

Notitie over naleving van normen in de kerkorde

1. Aanleiding

In het kader van de voorbereiding van kerkordeteksten voor de invoering van een tweetal
5 verplichtingen voor kerkenraden stuiten de portefeuillehouders - opnieuw - op de vraag hoe om te
gaan met het niet-naleven van normen in de kerkorde die zich richten tot gemeenten, kerkenraden
of ambtsdragers. Concreet gaat het nu om de bepaling dat gemeenten vertrouwenspersonen
moeten aanstellen en de bepaling dat gemeenten ambtsdragers en andere gemeenteleden die naar
verwachting meer dan incidenteel zullen omgaan met kwetsbare personen pas mogen bevestigen
10 c.q. benoemen als die een verklaring omtrent het gedrag hebben overgelegd.

Het mag duidelijk zijn dat naleving van deze verplichtingen zeer belangrijk is. Gelukkig is in de meeste
gemeenten geen sprake van misbruik, maar elk misbruik is er een te veel. De synode heeft daarom
besloten genoemde verplichtingen op te nemen in de kerkorde (al zullen daarvoor eerst nog de
mindere vergaderingen worden geraadpleegd). Naleving van de regels is noodzakelijk om zo mogelijk
15 misbruik te voorkomen, en om – als onverhoopt misbruik plaats vindt – de gedupeerden bij te staan.
Dit belang gaat het belang van een gemeente te boven. De kerk zal dan ook alles wat mogelijk is
moeten doen om zorg te dragen voor de naleving van deze regels. In de tijd die rest voordat de
regels in tweede lezing worden vastgesteld, zal moeten worden nagedacht over de vraag hoe
gemeenten hierbij geholpen kunnen worden.

20 Toch blijft de vraag wat de kerk kan doen, als er een gemeente is die deze regels niet opvolgt.

2. Verdere verkenning

Tot nu toe zijn in de kerkorde nog maar weinig bepalingen opgenomen die dergelijke directe
verplichtingen aan gemeenten opleggen. Wel zijn er in de afgelopen jaren verschillende andere
verplichtingen in de kerkorde opgenomen. Bij de bespreking ter synode kwam vaak de vraag op tafel
25 wat gedaan kan worden als de betreffende regeling niet wordt nageleefd. In sommige gevallen gaat
het om verplichtingen voor personen en in sommige gevallen om verplichtingen voor ambtelijke
vergaderingen. Voorbeelden van deze verplichtingen, zonder uitputtend te zijn:

- het opstellen van een plaatselijke regeling, die ter kennisneming moet worden toegezonden
aan het breed moderamen van de classicale vergadering (ordinantie 4-8-5);
- 30 - het opstellen van een beleidsplan (ordinantie 4-8-6);
- het houden van jaargesprekken (ordinantie 4-8-8);
- het deelnemen aan de werkgemeenschap van predikanten (“waaraan alle predikanten
deelnemen”) (ordinantie 4-18-1);
- het niet voorgaan in gemeenten zonder dat een preekconsent is verleend (ordinantie 5-5);
- 35 - de verplichting voor predikanten om scholing (permanente educatie) te volgen conform
generale regeling 15 (ordinantie 13-19), met toezending van het studieplan aan de
classispredikant ter informatie (artikel 7 lid 3 GR 15).

Maar wat als de regel niet wordt nageleefd? In slechts een aantal gevallen heeft het niet-naleven
rechtstreekse gevolgen:

- 40 - beginnende predikanten zijn op grond van GR 15-3-3 pas beroepbaar na afronding van de
eerste twee fasen van de permanente educatie

- een actueel beleidsplan, althans een beschrijving van het van de predikant te verwachten werk en een meerjarenbegroting is nodig voor het beroepen van een predikant.

3. Opzicht of bezwaren en geschillen?

45 De gedachte kan zich opdringen dat niet-naleven van regels tuchtwaardig is. Dat is echter geen
begaanbare weg. In de eerste plaats richt het opzicht zich niet op kerkelijke lichamen, zoals
kerkenraden, maar op individuele ambtsdragers. Als een kerkenraad met dertig leden weigert een
kerkordelijke bepaling uit te voeren, kunnen bezwaarlijk tegen alle dertig leden bij een college voor
het opzicht bezwaren worden ingediend, nog daargelaten dat sommige individuele ambtsdragers het
50 misschien met het besluit van de kerkenraad niet eens waren. De in ordinantie 10-9-7 omschreven
middelen van kerkelijke tucht kunnen overigens ook alleen maar worden ingezet als
veronachtzaming of misbruik van het ambt kan worden vastgesteld, waarbij – als een opzichtcollege
al in dit soort gevallen tot het nemen van tuchtmaatregelen wenst over te gaan – de minst zware
middelen, de terechtwijzing en de ambtelijke vermaning, aangewezen lijken.

55 Een voor de hand liggende weg om op te treden tegen nalatige kerkenraden, is een procedure bij het
classicale college voor de behandeling van bezwaren en geschillen. Immers, ordinantie 12-3-4
bepaalt dat onder een besluit mede wordt verstaan een verzuim. Degene die het bezwaar aanhangig
maakt zal echter wel moeten aantonen dat hij door het besluit (of in dit geval het verzuim te
besluiten) in zijn werkelijke belang of in zijn kerkelijke verantwoordelijkheid is getroffen. Het is zeer
60 de vraag of dit geldt voor bijvoorbeeld het breed moderamen van de classicaal vergadering.

Dit laat nog onverlet dat een college voor bezwaren en geschillen geen sanctiemogelijkheden heeft
als een kerkenraad zich niet houdt aan een gedane uitspraak. Ordinantie 12-6-3 bepaalt dat indien
een kerkelijk lichaam nalatig blijft in de naleving of tenuitvoerlegging van een beslissing van het
college, dit college bevoegd is daarvan mededeling te doen aan het daarvoor aangewezen college
65 voor het opzicht, dat gerechtigd is jegens de leden van dat kerkelijk lichaam die niet bereid zijn de
gegeven beslissing te eerbiedigen, gebruik te maken van één van de middelen van kerkelijke tucht,
genoemd in ordinantie 10-9-7. Dat lijkt dus geen begaanbare weg.

Het classicaal college voor de behandeling van bezwaren in geschillen in de classis Delta heeft
onlangs, in geval van een kerkenraad die bij herhaling weigerde een uitspraak van het college op te
70 volgen, een dwangsom verbonden aan het opnieuw niet opvolgen van zijn uitspraak. Tegen deze
uitspraak is hoger beroep ingesteld, waarop nog niet is beslist. De voorzitter van het generale college
heeft de uitspraak geschorst, voor zover er een dwangsom is “opgelegd”, met de volgende
motivering:

75 Met betrekking tot de door het classicaal college bepaalde dwangsom overweegt de
voorzitter dat voor het opleggen van een dergelijke maatregel, gelet op het vergaande en
ingrijpende karakter daarvan, is vereist dat daarvoor in de kerkorde een uitdrukkelijke
grondslag bestaat. Dat is niet het geval en daarmee is naar het oordeel van de voorzitter die
maatregel in strijd met de kerkorde. Zoals het classicaal college in het onderdeel ‘De
beoordeling’ onder 13 van zijn uitspraak heeft overwogen kan, indien een kerkelijk lichaam
80 nalatig blijft in de naleving of ten uitvoerlegging van een beslissing van een college voor de
behandeling van bezwaren en geschillen, dit college daarvan mededeling doen aan het
daarvoor aangewezen college voor het opzicht, een en ander zoals bepaald in ordinantie 12-
6-3.

4. Wat dan?

85 Als eerste moet worden gesteld dat in de meeste gevallen het niet-naleven van regels niet een zaak is van boze opzet. De aandacht zal dus allereerst gericht moeten zijn op de vraag of de regels in alle gevallen haalbaar zijn, en hoe ondersteuning geboden kan worden bij de naleving van de regels. De classispredikant en de visitatie kunnen daarbij een bemiddelende rol spelen.

90 Maar wat, als er wel sprake is van onwil en zelfs een uitspraak van een college van bezwaren en geschillen niet wordt opgevolgd. Kan dan b.v. een hele kerkenraad onder tucht worden gesteld? Of zijn er andere middelen mogelijk/wenselijk? Voor een kerkenraad zou kunnen gedacht worden aan ord. 4-12 (gedelegeerden) maar dat is (terecht) een niet eenvoudig toe te passen middel.

Bij de gedachtevorming zou kunnen worden aangesloten bij de middelen die het bestuursrecht kent:

95 Herstelmiddelen:

- Last onder bestuursdwang (anderen treden in de plaats van de overtreder om de zaak in het reine te brengen)
- Last onder dwangsom (zoals een CCBB boven deed)
- Intrekking vergunning
- 100 - Intrekking subsidie
- Publicatie van de overtreding om het publiek te waarschuwen

Strafmiddelen (gericht op het toebrengen van leed aan de overtreder)

- Bestuurlijke boete
- Publicatie gericht op leedtoevoeging, d.w.z. aantasting reputatie.

105 Of één of meer van deze middelen in de kerk bruikbaar en wenselijk zijn, verdient nadere bespreking. Daarbij zal ook aan de orde moeten komen of de bestaande middelen doelmatiger kunnen worden ingezet (zie vraag 5).

110 Als al een van deze middelen (of een ander nog niet genoemd middel) gebruikt kan/moet worden, zal ook de vraag moeten worden bezien wie bevoegd is dit middel toe te passen.

Bezien kan worden of hiervoor een landelijke orgaan (op aangeven van het breed moderamen) verantwoordelijk moet worden gemaakt. Mogelijk kan het ook lopen via de colleges voor bezwaren en geschillen. Duidelijk moet dan zijn (vastgelegd) dat het breed moderamen een kerkelijk belang heeft bij naleving van de regels.

115

5. Urgentie

Het college realiseert zich dat de vraag 'Wat dan' tot nu toe niet expliciet is gesteld in de kerkorde en dat bij het regelen van 'sancties' een wissel wordt gepasseerd. Of, en zo ja welke, 'sancties' er moeten zijn is voor het college een open vraag, waarover binnen het college verschillend wordt gedacht. Maar met name in verband met (nog niet aanvaarde) regels met betrekking tot een veilige gemeente staat meer op het spel dan interne ongehoorzaamheid. Van elke gemeente mag worden verwacht dat zij al het mogelijke doet om een veilige gemeente te zijn. En nalatigheid hier is schadelijk voor eventuele slachtoffers en brengt -als er van misbruik sprake is - terecht die gemeente en daarmee de kerk in diskrediet.

125

6. Vragen

1. Is het wenselijk om voor bepaalde verplichtingen sanctiebepalingen op te nemen, om te voorkomen dat sprake is van louter symbolische bepalingen (“dode letter”) of moet er een algemene regeling komen om naleving van regels zo nodig af te dwingen?
- 130 2. Is het wenselijk colleges voor bezwaren en geschillen meer armslag te geven door de mogelijkheid van een dwangsom expliciet in de kerkorde op te nemen? Doelt de voorzitter van het GCBG daar misschien op?
3. Is het wenselijk om een functionaris/college aan te wijzen, die bezwaar kan maken in het algemene belang van de correcte naleving en uitvoering van kerkordelijke bepalingen?
- 135 4. Is het wenselijk c.q. kerkordelijk mogelijk om voor bepaalde kerkordelijke bepalingen de weg van het opzicht, gericht tegen een kerkelijk lichaam in te voeren?
5. Is het mogelijk bestaande mogelijkheden (opzicht, bezwaren en geschillen, vrijstelling, gedelegeerden) zo aan te passen dat slagvaardig kan worden opgetreden?
- 140 6. Zijn er andere mogelijkheden om op treden als regels niet worden nageleefd, bijvoorbeeld – toegespitst op het dossier vertrouwenspersonen/VOG: een te publiceren lijst van gemeenten die vertrouwenspersonen hebben aangesteld of een (verhoogde) aansprakelijkheid van kerkelijke bestuurders die nalatig zijn bij het nakomen van kerkordelijke verplichtingen?